

vät vielä tänäänkin, vaikka alkuperäisistä muodoistaan suu-
resti muuttuneina.

Kristinuskon Jokisalo katsoo
hillinneen rotuteorioiden ylival-
taa korostamalla, että kaikki ih-
miset ovat yhden alkuparin jäl-
keläisiä ja Jumalan edessä tasa-
arvoisia.

Carl von Linnén Jokisalo pal-
jastaa pohjimmiltaan rasistiksi,
samoin David Humen, jonka
mukaan mustat eivät ole kyen-
neet kehittämään teollisuutta,
taidetta eivätkä tiedettä. Lähes
100 vuotta myöhemmin Joseph
Arthur de Gobineau suurin piir-
tein yhtyi Humen ajatuksiin.
Immanuel Kant edusti eittämät-
tä valituksen itsekriittistä ja Eu-
rooppa-kriittistä suuntausta,
mutta nämä tosiasiat eivät estä-
neet häntä purkamasta avoimes-
ti omaa rasismiaan. Sama pätee

Georg Friedrich Wilhelm Hege-
liin. Tässä siis oli vain poiminto-
ja Jokisalon tekstistä.

Jokisaloa voidaan moittaa siitä
ja vain siitä, että hän on joutu-
nut tiivistämään artikkeliaan lii-
kaa. Rasismien aatehistoriaa
huonosti tunteva lukija kaipaa
perusteellisempia selvityksiä
suurten miesten kirjoittelusta.
Sanaparia suuret miehet en pa-
ne sitaatteihin, sillä valituksen
ajalla on kaiken jälkeenkin ar-
vokasta annettavaa, mutta ih-
miskunnan vitsausta se ei kyen-
nyt lannistamaan.

Poikkeuksia tosin oli. Jokisalo
mainitsee myönteisinä tutkijoina
Gottfried Herderin sekä veljek-
set Alexander ja Wilhelm von
Humboldtin. Etenkin jälkim-
mäinen kykeni oivaltamaan, että
sosiaalisen eriarvoisuuden taustalla
olivat yhteiskunnalliset

prosessit eivätkä suinkaan pe-
rinnölliset tekijät. Mutta moni-
ko pystyy edes tänään kirkkaas-
ti näkemään kyseisen asian?

Auschwitz muutti kaiken, Jo-
kisalo kirjoittaa. Mutta 1970-lu-
vulla rasisminvastainen konsen-
sus alkoi taas murtua. Sen pro-
sessin tuotoksia on ”kulttuuri-
nen rasismi”, vaarallinen vaa-
rustaja.

PERTTI HEMÁNUS

PEKKA ISAKSSON &
JOUKO JOKISALO (TOIM.)
ERiarvoisuus, valituksen
lupaus ja rasismi
HELSINKI: SUOMEN HISTORIAL-
LINEN SEURA, 1999

TIETOYHTEISKUNTA TULEE — OLETKO VALMIS?

Kaikille meille lienee tähän men-
nessä tullut selväksi, että eläm-
me suuren murroksen aikaa ja
että meidän sietää olla siitä kii-
tollisia. Kiitos tietokoneiden, In-
ternetin ja kännyköiden (halle-
luja, Nokia) meistä tulee uuden,
uljaan tietoyhteiskunnan dynaa-
misia virtuaalimestareita. Ra-
kennamme mielikuvayhteisöjä,
joiden välillä sukkuloimme bit-
tiavaruudessa. Hoidamme opis-
kelut, työn, arkiaskareet ja so-
siaaliset kontaktit ajasta ja pai-
kasta riippumatta nappeja pai-

nellen. Pihtiputaan mummokin
ryhtyy postmoderniksi inter-
aktivistiksi.

Tai sitten ei. Millaisena Suomi
näyttäytyy tietoyhteiskuntaheh-
kutuksen ja teknologiadetermi-
nismien takana, jokapäiväisessä
työssä, arjessa, maalla ja kau-
pungissa? ”Tietoyhteiskunta
seisakkeella” -teoksessa kysy-
tään, nousevatko kaikki suoma-
laiset samaan tietoyhteiskunnan
pikajunaan. Teoksessa arvioi-
daan tietoyhteiskuntaa ja erityi-
sesti sen teknologian ja strate-

gian tulkintoja paikallisten toi-
mijoiden lähtökohdista.

Tekstien perusvireenä on ym-
märrys teknologiasta yksityisten
ihmisten, organisaatioiden ja
instituutioiden tuotoksina ja
tulkintoina. Kirjoittajat ovat
strategisen johtamisen, tietojär-
jestelmien ja kulttuurin tutki-
joita. Teoksessa liikutaan yl-
häältä alaspäin, virallisesta epä-
viralliseen: tietoyhteiskunta-
strategia-tekstien analyyseista
siirrytään työelämään ja siitä
edelleen arjen tulkintoihin ja

paikallisiin projekteihin.

Päivi Eriksson, Hanna Lehti-mäki ja Tarja Pietiläinen tarkas-televat suomalaiskaupunkien ja -maakuntien strategia-asiakirjo-ja. Erikssonin ja Lehtimäen teks-tit kertovat tavallisten kansalais-ten ja julkisen vallan suhteesta tietoyhteiskunnassa. Moniulot-teisen yhteistyön ja verkostojen nimeen vannova tietoyhteiskun-tapuhe näyttäytyy strategia-asia-kirjoissa taloudellisten hyötyjen optimointiin tähtäävänä, vaihto-ehdottomana toimintana ja tule-vaisuuspuheena, josta itse kau-punkilaiset rajautuvat pois. Strategiapuheen tietoyhteiskun-nassa ei ole sijaa tavallisille kan-salaisille ja erilaisille tietoyhteis-kuntatulkinnoille.

Tarja Pietiläinen tekee ha-vaintoja kaupunkien strategia-asiakirjoissa naisryrittäjille an-netusta tilasta. Strategiapuhe korostaa suuria, miesinsinöö-rien miehittämiä hardware-yri-tyksiä ja toisaalta kasvu-uralla olevia, lapsinerojen perustamia uusmediayrityksiä. Naisryrittä-jyyden mahdollisuudet infor-maatioteknologian alalla näyttä-vät tätä taustaa vasten heikoil-ta. Informaatio- ja kommuni-kaatioteknologian sisällöntuo-tanto ja yritysverkostot antavat kuitenkin Pietiläisen mukaan ti-laa naisten yrittäjyydelle perin miehiseksi muodostuneella in-formaatioteknologian alalla.

Hannakaisa Isomäen analyysi tietojärjestelmäammattilaisten ih-miskäsityksistä valottaa kaikessa karuudessaan ihmisen ja tietotek-niikan yhteiseloa. Ihmisen ole-massaolon ja toiminnan perus-muodot eivät ole tietojärjestel-mien suunnittelun keskeisiä läh-tökohtia. Ihminen on tietojär-jestelmässä kiinnostava vain käyttäjänä, jonka kautta saa-daan aikaan säästöjä asiakkaal-

le. Toisaalta ihminen on osa tie-tojärjestelmää, alkio, jonka ole-tetaan käyttäytyvän mekanisti-sesti. Tietojärjestelmäammatti-laisten ihmiskäsitys on tiivistet-tävissä input-output-asetelmak-si, jossa ihmisen on pyrittävä täyttämään tehtävänsä järjestel-män määrittämällä tavalla.

Teoksessa tarkastellaan työ-elämän ja tietoyhteiskunnan vä-lisiä suhteita työssä oppimisena (Tuula Heiskanen) ja informaatioteknologian myötä muuttuvi-na toimistotyön vuorovaikutus-muotoina (Päivi Korvajärvi). Riikka Kivimäki puolestaan analysoi etätyötä. Tietoyhteis-kunnan mahdollistaman, paljon rummutetun etätyön vaikutuk-set arkeen ovat moniulotteiset, kun työ ei enää riipu ajasta ja paikasta – vaan tekijänsä päästä – ja kun työsuhteita määrittää sisäisen yrittäjyyden pakko. Etätyö vaatii Kivimäen mukaan tekijältään toimintatilan hal-tuunottoa: kuinka erotan työn ja vapaa-ajan, kuulunko ja mi-ten kuulun työyhteisöön, kuin-ka sovitan yhteen työn ja per-heen. Etätyöllä tavoiteltava tehokkuus ja tuottavuus riippu-vatkin lopulta siitä, onko etätyö työntekijälle mahdollisuus vai pakko.

Informaatioteknologiaa hyö-dyntävän kehittämisprojektin vetäjälle teoksen mielekkäin anti oli sokerina pohjalla, tietoyhteiskunnan arjen tulkinnoissa ja paikallisten projektien kuvauk-sissa. Analyysi tyttöjen tietotek-niikkatulkinnoista avaa tietoyhteiskunnan sukupuolittuneisuut-ta. Virpi Oksmanin mukaan naisten pieni osuus teknologian suunnittelussa selittyy pitkälti siitä, että 10–15 vuoden otolli-nessa oppimisissä tytöiltä puut-tuu ”tekniikkahausta”, joka poikien tietokonepelii-innostuk-

sen tapaan houkuttelisi tyttöjä syvemmälle tietotekniikan saloi-hin. Tietotekniikan tulisi antaa tilaa tyttöjen tulkinnoille, toi-veille ja tavoille ilmaista itseään. Internet tarjoaa mahdollisuuden tyttöjen tietotekniikalta odotta-maan vuorovaikutuksellisuuteen ja uuden luomiseen. Siksi netti onkin tasoittanut tyttöjen ja poi-kien välisiä eroja tietotekniikan käytössä.

Marja Vehviläisen, Sari Tuu-van ja Johanna Uotisen sekä Tarja Cronbergin analyysit val-lottavat projektibuumia tietoyhteiskuntapyrkimysten näkökul-masta. Paikalliset tietoyhteis-kuntahankkeet pystyvät par-haimmillaan poistamaan syrjäi-syyden mielikuvia: paikallisella asiantuntemuksella luodaan seu-dun omaa tietoteknologiaosaa-mista, jonka avulla pysytään tie-toyhteiskunnan imussa. Tietoyhteiskuntaa rakennetaan projek-teissa konkreettisten ihmisten ja paikkojen sekä paikallisen tiedon perustalle. Silti hankkeita määrittää ylhäältä ohjautuvuus. Projektien ideat ja raamit annea-taan osallistujille valmiina. Sik-si projekteissa kohdataan yle-vien tietoyhteiskuntapäämää-rien ja käytännön osaamisen ja toteutuksen yhteentörmäyksiä.

Tietoyhteiskunta on täällä tä-nään. Informaatioteknologia ei silti ole ennalta määrätty, oma-lakinen ilmiö, jonka kehittymis-tä voisimme vain seurata sivus-ta. Teknologia on ihmisten tuo-tosta ja tulkintoja; siksi sitä tu-lee analysoida ja arvioida. ”Tie-toyhteiskunta seisakkeella” on tärkeä ja monipuolinen pyrki-mys lukea auki tietoyhteiskun-nan perustoja ja ominaisuuksia. Teos kyseenalaistaa yksilottei-sen (miehisen?) edistysuskon ja teknologiaan ladatut odotukset. Kirjoittajat eivät silti sorru ne-

gatiiviseen narinaan, vaan esit-
tävät ajateltuja ehdotuksia tie-
toyhteiskunnan moniäänisiksi
tulkinnoina. Toiston vaikutel-
malta ei kuitenkaan voi välttyä,
kun samoja teemoja käsitellään
useammassa teksteissä. Oikolu-
kuunkin olisi sopinut vielä pa-
neutua.

MARIKA HYVÄRINEN

PÄIVI ERIKSSON & MARJA VEHVILÄINEN (TOIM.)

TIETOYHTEISKUNTA SEISAKKEELLA

TEKNOLOGIA, STRATEGIAT JA PAIKALLISET TULKINNAT

JYVÄSKYLÄ: SoPhi, 1999

231 s.

LUOKKATAISTELU PALVELUALALLA

Jos Jonathan Swiftiä on usko-
minen, palvelijoiden asema oli
1700-luvun Englannissa horju-
va. Heidän käytössään olevissa
tuoleissa oli vain kolme jalkaa.
Käytännölle oli perusteensa.
Ensinnäkin palvelijoiden epä-
vakaa asema pysyi näin oivalli-
sesti mielessä. Toiseksi se oli
muistutus sosiaalisista eroista.
Herrasväen täytyy olla jollakin
tavalla parempaa ihmisalajia,
koska heidän pöydissään ja tuo-
leissaan oli yksi jalka enemmän
kuin saman talon rahvaalla.
Siellä, missä on symbolisia jär-
jestyksiä, on myös hierarkioita,
ilman valtaa taas ei ole hierar-
kioita. Vallalla puolestaan on
luonnonvoimainen kyky synny-
ttää vastavaltaa, vastarintaa.
Tästä kaikkea Swift kertoo rä-
vittömässä kirjassaan "Ohjeita
palvelusväelle". Veijari ei tyydy
vain luettelomaan moninaisia
alistettujen vastarinnan muoto-
ja, ainakin yhtä tärkeää on
opastaa myös siinä, miten myy-
räntö saadaan näyttämään

juuri ja myös isäntävään par-
haaksi tapahtuneelta.

Herran ja rengin dialektiikka
on läntisen ajattelun keskeisiä
kielikuvia. Ylevässä ja ratki sy-
vällisessä pohdinnassaan Fried-
rich Hegel johdatteli näistä alis-
tuksen ristiriidoista uuden syn-
tymisen ja vanhan kuoleentumi-
sen ikuisia teemoja. Kanaalin
toiselta rannalta Swift kirjoittaa
Hegelistä jonkinlaista etukäteis-
tä parodiaa. Palvelijan ja her-
ran suhteesta ei juuri ylevyyttä
löydy. Käytännöllisbrittiläisestä
näkökulmasta palvelijoiden osa-
na on vain pelata ankeaa peliä
niin isäntäväkeä kuin alempana
olevia lajitovereita vastaan.

Jos vaikka palvelijan asema
on mitä on, tahdottomaksi uh-
riksi – sanomme voimattomaksi
riiston kohteeksi – palvelusväki
ei kuitenkaan alistu. Maailma ei
myöskään käännä ideologisesti
ympäri. Palvelijat eivät usko,
eikä heille kukaan uskottele, et-
tä maailma olisi jotenkin tasa-
arvoinen, isäntien ja renkien

yhteisten intressien täyttämä.
Tämä taistelu ei siis ole mitään
organisoidunutta yhteisten int-
ressien muotoilua ja niiden puo-
lesta taistelua, ei siis mitään sel-
laista, johon Miina Sillanpää
Helsingin piikoja vuosisadan
alussa agitoi. Taistelussa on ky-
symys ajan, viinarityypin, rahan
tai suupalan huijaamisesta tyh-
memmän nolan edestä.

* * *

Vastarinnan strategiat eivät
vuosisatojen saatossa paljoa ole
muuttuneet. Ammattikuntara-
jojen käyttökelpoisuus näissä
kuvioissa on Swiftillekin tuttu:
"Älä koskaan alennu liikautta-
maan sormesikaan missään
muussa asiassa kuin siinä, mi-
hin sinut on nimenomaan pes-
tattu. Jos tallipalvelija esimer-
kiksi on juovuksissa tai poissa
ja hovimestarin käsketään sul-
kea tallin ovi, olkoon vastaus
valmiina: Anteeksi Teidän Kun-
nian arvoisuutenne, mutta mi-
nä en ymmärrä hevosten päälle
mitään."